

Демидюк С. М., к.е.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ВІДНОСИНИ ВЛАСНОСТІ В ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Однією із сфер національної економіки України, яка потребує невідкладного реформування у напрямі запровадження ринкових методів роботи є лісове господарство. Перехід на ринкові основи господарювання повинен розпочинатися із реформування відносин власності на ліси та майно лісогосподарських підприємств. Тому важливим є дослідити схему відносин власності в лісовому господарстві України.

Так, згідно статті 7 Лісового кодексу України ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника на ліси здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. Суб'єктами права власності на ліси є держава, територіальні громади, громадяни та юридичні особи. Згідно з Лісовим кодексом України обласні державні адміністрації передають у власність, надають у постійне користування для ведення лісового господарства державним лісогосподарським підприємствам земельні лісові ділянки, що перебувають у державній власності, на відповідній території [1].

До доходів державного бюджету від лісового господарства було віднесено лише рентну плату за спеціальне використання лісових ресурсів, оскільки остання є єдиним прямим доходом власника українського лісу та яка має рентний характер. Так Український народ в особі обласних державних адміністрацій (власник державних лісів) надає в постійне користування земельні лісові ділянки державним лісогосподарським підприємствам і за це отримує рентну плату за спеціальне використання лісових ресурсів. Інші ж податки, збори та мита не можна назвати прямими доходами власника лісу, оскільки вони є загальноекономічними фіскальними інструментами.

Лісове господарство для Української Держави є збитковим, оскільки сукупні видатки державного бюджету на лісове господарство та мисливство в разі перевищують рентні платежі за спеціальне використання лісових ресурсів та спостерігається тенденція до подальшого зростання різниці між ними. Крім того, лісогосподарські підприємства в Україні маю значні пільги порівняно з іншими сферами діяльності, однак надання цих привілеїв не призвело до підвищення ефективності їх діяльності, переходу ними на принципи самоокупного функціонування,

залучення зовнішніх інвестицій в лісову сферу та підвищення якості виготовлюваної продукції та надаваних послуг.

Окрім здійснення фінансування ведення лісового господарства держава ще є й засновником державних лісогосподарських підприємств, тобто надаючи ним у власність статутний капітал вона може здійснювати регулюючий вплив ще й у сфері відносин власності. Так державні лісові господарства створюються, реорганізуються та ліквідуються за рішенням уповноваженого органу управління об'єктами державної власності (Державне агентство лісових ресурсів).

Державні лісогосподарські підприємства для виконання покладених на них функцій отримують у власність майно (основні та оборотні фонди) від уповноваженого органу управління об'єктами державної власності. Як плату за користування цим майном держава згідно статті 11–1 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» зобов'язує з 1 січня 2011 року спрямовувати 15% чистого прибутку до Державного бюджету України (30 % для підприємств, величина чистого прибутку яких перевищує 50 млн грн) [2].

Однак величина чистого прибутку державних лісогосподарських підприємств є досить низькою, якщо порівнювати їх з валютою балансу. Крім того до цілей власника майна згідно постулатів фінансового менеджменту входить не тільки отримання частини прибутку від використання цього капіталу, а й можливість його збереження та примноження. Однак рівень ефективності функціонування державних лісогосподарських підприємств є дуже низьким, оскільки величина отриманого ними чистого прибутку не покриває знецінення капіталу цих суб'єктів господарювання від інфляційних процесів в економіці та не забезпечується розширеного відтворення інвестованого капіталу.

Нині Держлісагентство оперує поняттям «рентабельність», який також дозволяє оцінити економічну ефективність діяльності. Показники ефективності використання майна лісогосподарських підприємств (фінансові результати діяльності оцінені за допомогою показників *GM*, *OM*, *ROE*, *ROA*) перебувають на достатньо низькому рівні, що для підприємств в ринковій економіці є досить негативним явищем. Причинами цього можна назвати відсутність мотивації управляючої ланки держлісгоспів до рентабельної роботи та неефективна система їх стимулювання, а також залежність лісгоспів від бюджетного фінансування.

Якщо оцінювати в цілому схему відносин власності в лісовому господарстві України та його фінансування (рис. 1), то можна помітити, що власником майна лісогосподарських підприємств та лісу є Український народ, який надає його в користування державним лісовим господарствам

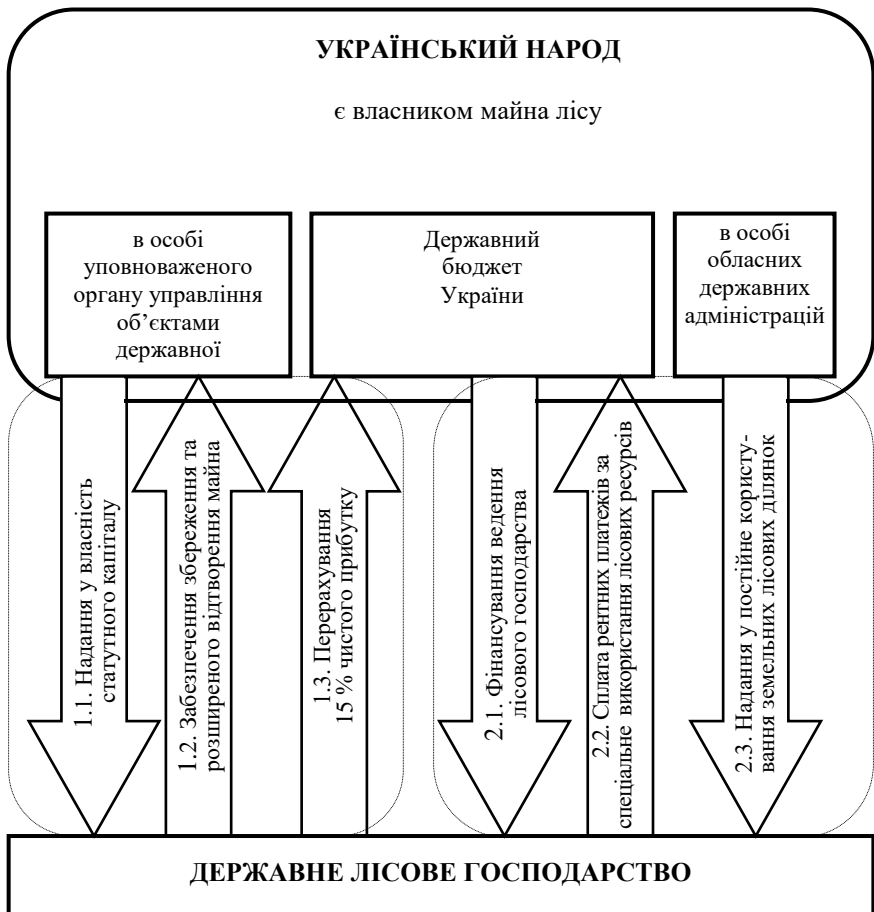

Рис. 1. Схема відносин власності в лісовому господарстві України

через уповноважений орган управління об'єктами державної власності (надає статутний капітал через Державне агентство лісових ресурсів) та передає у постійне користування земельні лісові ділянки (через обласні державні адміністрації). Для зручності проведення аналізу варто розділити ці дії на два окремих блоки. Так до першого блоку входять відносини щодо користуванням майном лісогосподарських підприємств (основних та оборотних фондів) та віддачі, яку отримує держава від цього.

З точки зору власника державні лісові господарства використовують надане майно (100% статутного капіталу яких належить державі) не дуже ефективно, оскільки середня величина показника *ROA* цих підприємств не перевищує навіть рівня облікової ставки НБУ, тобто власник капіталу отримує надто низький рівень віддачі від використання наданого майна (варто врахувати також те, що до державного бюджету України перераховується лише 15% отриманого чистого прибутку). Якщо ж порівнювати величину показника *ROA* із рівнем інфляції по роках, то можна дійти висновку, що власник несе втрати від знецінення інвестованого капіталу. Основною причиною цього є те, що фінансові результати діяльності держлісгоспів (наприклад, величина чистого прибутку) перебувають на дуже низькому рівні, хоча й мають додатні значення. Тому з метою вирішення цієї проблеми необхідно шукати шляхи підвищення рентабельності діяльності держлісгоспів та удосконалення системи стимулювання персоналу цих підприємств.

До другого блоку входять відносини щодо користування земельними лісовими ділянками, фінансуванням ведення лісового господарства та нарахування та сплати рентних платежів за спеціальне використання лісових ресурсів. По суті попенна плата є платою власнику лісу за його використання та їх обсяг повинен перевищувати обсяги фінансування з державного бюджету витрат на ведення лісового господарства. Однак протягом останніх років цього не спостерігалось, а наявною є протилежна ситуація, коли величина видатків державного бюджету в кілька разів перевищувала дохід власника лісу.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що система ведення лісового господарства України є неефективною та затратною для державного бюджету і постала необхідність її докорінної перебудови та вдосконалення.

1. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII / Верховна Рада України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
2. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 року № 185-V / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 46. – С. 456–471.